2.SƏSSİZLİYİN SİNFONİK AHƏNGİ

xəzan rənglərinin sonet ruhunda

İnsanla təbiət arasında səssiz bir bağlaşma var; deyəsən insanın ruhi aləmi təbiətin dilini daha yaxşı bilir. Və insan mənəvi mühitini təbiətin dəyişmələrinə uyğun ahəngə tənzimləyir. Görünür, bu daha çox yaş və həyatın gətirdiyi təsirlərlə daha çox bağlıdır.

Balayar Sadiq ömrün ekvator xəttini beş il əvvəl keçib, axı insan düşüncəsində ömür yüz ilə hesab-lanır. Çünki 100 il ərzində hər kəs həm özündən əvvəlki nəsillərlə təmasda olur, həm də özündən sonrakı bir neçə nəsli görə bilir. Və bir əsrdən sonra artıq gələn insanlar 100 ili yaşamış olan hər kəs üçün bu və ya digər dərəcədə yadlaşır. Bir qədər də obrazlı desək, karvan əbədiyyətə qovuşur. Təsadüfi deyil ki, hər kəsin öz karvanı var və hər kəs öz karvanı ilə getsə yaxşıdır deyirik. Əgər 50 yaşı ömrün ekvator xətti kimi qəbul ediriksə, onda Balayar Sadiqin payıza can atımını, payız düşüncələri ilə yaşamasını bir qədər insan ömrünün tələsmiş fəsli ilə də bağlamaq olar. Və zənnimcə o da təsadüfi deyil ki, Balayar Sadiqin son kitablarının üz qabığında xəzan rənglərinin üstünlük təşkil etməsi də elə müəllif ovqatından irəli gəlir. Əgər əsasən kitabların üz qabığının rəng çalarlarını müəllif zövqünün təsiri ilə bağlayırıqsa, bir azda qənaətimizə yaxınlaşmış oluruq. Hər halda Balayar Sadiqin beş il əvvəl nəşr olunmuş (2016) kitabı bütöv məzmunu ilə adını doğruldur.

Bəri başdan qeyd etmək yerinə düşər ki, Balayar Sadiq əsasən avropa janrı hesab olunan soneti istedadının və təfəkkürünün gücünə ustalıqla Azərbay-canlılaşdırılmış sənətkardır. O, sonetin tələbləri, özü də sərt tələbləri əsasında yaratdığı şeirləri ilə bu janrın Azərbaycan poetik təfəkküründə bir daha özünə yaşarılıq qazanmasını təmin etdi. Bu, hər halda, Balayar Sadiqin (və digər müasir sonetşünas tədqiqatçıların və sonet yaradıcı ustadlarının) danılmaz xidmətidir. Hər hansı bir düşüncə yaradılışı ilə çətin yollar keçir və yaradıcıdan sonsuz zəhmət və tükənməz ilham tələb edir. Əgər belə demək mümkünsə, bu iki əsas keyfiyyəti tanrı Balayardan əsirgə-məyib.

kitabına doqquz daxil edilib. Əlbəttə, hər çələng on beş şeirdən ibarətdirsə, onda kitaba toplanmış şeirlərin sayı da aydın olur. Beləliklə, şairin poetik axtarış-larının və bu axtarışların poetik nəticəyə çevrilməsini qısa müddətdə onun nə qədər gərgin işlədiyini bütün düşüncə imkanını sonet yaradıcılığına sərf etdiyini təsəvvür etmək çətin deyil.

Bəs bizə qalan nədir; bizə qalan hər çələngdən heç olmasa bir şeirin yaratdığı ovqatla yaşamaq, sözün bədii zillətindən zövq almaq, yaşamağın təkcə nəfəs almaq yox, həm də zövqlə dünya həqi-qətlərini dərk etməkdən ibarət olduğunu anlamaqdır.

Balayar Sadiqin sonet çəmənzarında ilk çələng elə adlanır. Yəni kitabın adı ilə adaşlıq təşkil edir.

Başqa müəlliflərin də qeyd etdiyi kimi Balayar Sadiqin sonet-ləri ümumiyyətlə onun ümumi poetik cazibəsinin əsas elementi kimi diqqəti cəlb edir. Çünki onun hər bir xitabı, müraciət etdiyi hər bir ünvanı həm də bizə doğmadır. Bəlkə də hər hansı birimiz qəlbimizin məhrəmi olanı elə Balayar Sadiqin xitabı ilə oxşayar, əzizləyərik.

çələngi-nin ilk sonetində xitab –° adlanır. Şair üçün ünvan tutduğu bənövşəgözlünün bir payız günündə fəsli dəyişik salıb deməzdim. Məhəbbəti, sevgisi ilə təzədən çiçəkləməsi yeni ümidlərdən, yeni arzular fəslindən xəbər verir:

Bir misra yaxın gəl, bənövşəgözlüm,
Sənsizlik bələnsin sənin ətrinə.
Bir ömür arxanca qaçan qəlbimin,
Ta dəymə qəlbinə, Allah xətrinə.

Məhəbbət qoxulu ayaq izlərin,
Sən keçən yolların təbəssümüdü.
Saralıb ömrümün biçənəkləri,
Hələ də könlümdə yar mövsümüdü.

Şam kimi əridi bəxt yavaş-yavaş,
Bir məzar başına iməkləyən daş,
De, kimin səsidi, kimin sözüdü?

Əcəl çox başlara yaxıbdır xına,
Baxma güzgülərin aydınlığına,
Güzgülər ölümün cavan üzüdü.

Əvvəllər də dediyimiz kimi Balayar Sadiqin poeziyası təkcə dərin məna, geniş məzmun və təfəkkür zənginliyi ilə cazibə yaratmır. Bu cazibə həm də Balayar Sadiqin poeziyasında tükən-məyən, az qala, hər bir misrasında özünü göstərən obrazlılıqla yaranır. Bəlkə bir-iki məqama diqqəti çəksək, sözümüzün həqiqəti elə Balayarın tərənnüm etdiyi xəzan rəngləri qarışıq çəmən çiçəkləri kimi açılar.

burada bəxtin şam kimi əriməyi Balayara məxsus deyimdir, axı biz bəxti yatdı, bəxtinin ulduzu axdı, şamı söndü kimi ifadələr işlədirik. Amma Balayar bəxtin şam kimi əriməyi ilə öz deyimini canlı dilin yaratdığı obrazların cərgəsinə qoşa bilir. Yaxud

ifadəsi nə qədər təsirlidir. Hər halda Balayar "güzgüləri" ölümün cavan üzü adlandırır. Nədənsə bu məqam mənim yaddaşıma qəribə müşahidəni də gətirdi. Qocalar evində ömrünün sonunu gözləyənlərin çarpayı-sının başında cavanlıq dövrünün şəkilləri asılır. Gözlərindən həyat ehtirası süzülən qadınlar, ərdəm kişilər baxır. Aşağıda, çarpayıda ömrünün bəxti şam kimi əriyən sahiblərinə. Mən sonetin forma xüsusiyyətlərindən danışmaq istəməz-dim. Birinci sonet çələnginin sonuncu misrası həyata yüksək inam təlqini ilə oxucunun varlığına yığılmış payız duyğularına bir yaşamaq ovqatı bəxş edir:

cismən qayıdış mümkün deyil, ancaq sənin keçib gəldiyin yollarda qalan izlərlə səni axtaracaq tanımadığın kimsənin istəyinin ifadəsidir bu.

Deyəsən Balayar Sadiq ˇ Øß ilə ömrün hər anının, elə payızının da gözəl olduğunu demək istəyir.

İkinci sonet çələngi adlanır. Adından da göründüyü kimi Balayar Sadiq Vətən və Şəhid obrazlarını bir ° æ istəyi ilə birləşdirir. Gülləni əbədi yaşarlıq iksiri kimi sinəsində güllləndirən gənc həyatın hansı məqamındasa, yaşadığı ən gözəl duyğunu yaddaşına gətirir. Və bənövşə rəngli bir təbəssüm onun üzündən keçir. Şəhidin ölümü - şəhidin bənövşə rəngli təbəssümü Vətənə son borcdur və əslində Vətən elə bu son borcların sayəsində yaşayır:

Bir oğlun dönmədi döyüşdən, Vətən,
Bir alın yazısı torpağa düşdü.
Qorqud qopuzunda əridi bir tel,
Səngərdə bir əsgər yeri üşüdü.

Daşların ovcunda qan çiçəkləndi,
Şəhid ətri gəldi "oğul" sözündən.
Kövrələ-kövrələ endi mələklər,
Cavan bir hünərin öpdü gözündən.

Bir gün çiçəkləyər çiçəklərin də,
Həsrət qoxusu var ləçəklərində,
Könlünə qəm qonmuş gülümsən, Vətən.

Döyüş nəğmələri yollara çıxsın,
Zəfər müjdələri əlini sıxsın,
Şəhid arzusu tək gülümsə, Vətən!

Bu şeir elə ikinci sonet çələnginin sırada sonuncu əsgəridir. Bu sonetdə şair çələngə verdiyi adın mahiyyətini də poetik düşüncəyə gətirib. Balayarın çox dəyərli obrazlarından biri kimi özünü göstərən

misralarındakı sıxılmış ovqat Birinci Qarabağ müharibəsi zamanında şəhid axınında müşahidə etdiyim bir məqamı yaddaşıma gətirdi. Bu çox dəhşətli məqam idi. Həm oğullar şəhid olurdu, həm də torpaqlar əldən gedirdi. Belə bir vaxtda şəhidləri ünvanlarına arxayınlıq zamanının qaydalarına uyğun da göndər-mək olmurdu. Yadımdadır Seyfəddin kişi vardı, o, şəhidləri sahiblərinə, doğ-malarına verərkən belə bir söz işlətdi. A bala göydən od yağır, tez götürün, aparın, onsuz da şəhidlər yuyulma-malıdır, şəhid qanının qoxusu bənövşə ətridir. Və indi görürəm ki, həmin duyğular Balayar Sadiqin sonetlərində də yüksək təəssürat gücü ilə özünü göstərir.

Alın yazısının torpağa düşməsi, Qorqud qopuzunda telin əriməsi, səngərdə bir əsgərin yerinin üşüməsi, daşların ovcun-da qanın çiçəkləməsi... və s. obrazlar gözümüzü çəkib misraların üstündə sax-layır. Hətta istəməsək belə bizi düşün-məyə vadar edir. Elə bil ki, misralar hökm ilə deyir: **"Hər bir şəhidi tanı, hər bir şəhidi axıracan tanı",** onda torpağın dadını da bilərsən, onda Vətənin təkcə ev olmadığını, onda Vətənin təkcə "ob-yekt" olmadığını da anlayarsan. Nə de-yim, onsuz da deyirlər ki, sözü çəkdikcə uzanır. O da ola Balayarın poeziya-sından danışan söz. Nə əzəlinə yetmək olur, nə də sonuna.

Balayarın bütün sonet çələnglərini bir-bir sözə çəksək, yolumuz çox uzanar axı hərəmizin qismətində bir yol var.

Cərgədə üçüncü çələng dır. Onsuz da bütün yarpaqlar xəzan ömründə yaşamını bitirir. Son yarpağa da ümid var. Çünki bu yarpaq uzandıqca təzə qönçələrin açılmaq zamanına yaxınlaşır.

Balayar Sadiq bəzən sözü ilə döyüşdüyü məqamda Allahın özü ilə üz-üzə gəlir:

Diksinir tumurcuq bələklərində,
Mərmi alovunda islanan çiçək.
Allahım, mərminin Allahı yoxdur,
Ətəyin islanar, ətəyini çək.

Nə qədər sərt, nə qədər çılpaq həqiqət və ancaq həqiqəti görmək istəyənlərin görə biləcəyi həqiqətdir bu. Yəni Allahı olmayan mərmi Allahın özünü də qana bələyər və bu qan onun ətəyini də isladar, hələ üstəlik onu öz qanında boğar da. Bax buna deyirlər sözün bitdiyi yer.

Dördüncü çələng "Sənsizlik məktub-ları"dır.

Ümumiyyətlə sənsizlik Azərbaycan ədəbiyyatında da köklü mövzudur. Şıxəli Qurbanovun faciəsi yada düşür, Anarın romanı xəyalımızdan ötür. Bütün bu "sənsizliklərin" hamısın-da ayrılığın acı üzü tərənnüm olunur. Bəli, tərənnüm olunur. Demək, ayrılığın özündə də bir sevgi enerjisi var. Həmin enerji insana o gücü verir ki, o heç olmasa təzə sənsizliklərin yolunu kəsə bilsin:

Sən gedən yolların baxışlarında,
Əcəl kəndiri tək yellənir həyat.
Səni pıçıldayır sinəmdə ölüm,
Gəl bu pıçıltını ətrinlə oyat.
Balayar Sadiqin

çələngləri də oxucuya sonsuz zövq bəxş edəcək ətirli şeir çiçəklərindən bağlanıb. Və bu çələng-lərin hər biri ruhumuzu dilləndirəcək gücdədir.

Balayar Sadiqin sonetlərində bir simfonik musiqi ahəngi var. Haysız, küy-süz, qəzəbsiz şəlalələr kimi çağlamağı ilə ruhumuza duyğular bəxş edir bu səs...

...Və bir də xəzan rənglərinin sonet ruhunun nə qədər canlı olduğunu təkrar xatırlatmağa dəyər. Bu rənglər insanla payız dilində danışmaq gücündədir. Və öz içərisində klassiklərin dediyi kimi ölüb getməkdə olan təbiətin öz içindən doğulan bahardan xəbər verir. Bu yaşamağa çağırışdır, həyat iksiridir. Dünyanı, insanları, həyatı sevməyə çağırış poeziyanın ən ümdə, ən vacib missiyasıdır, borcudur.

Deyəsən şairlik də elə budur... Sev ki, sevilərsən və dünyanın, həyatın dəyərli olduğunu biləsən.